

The Relationship between Family Function and Adolescents' Identity

Gholam Reza Khoynezhad⁴
Ali Reza Rajaei⁵
Mahnaz Shirazi⁶

بررسی رابطه عملکرد خانواده و هویت نوجوانان

دکتر غلامرضا خوی نژاد^۱
دکتر علیرضا رجایی^۲
مهناز شیرازی^۳

چکیده

Abstract

This research studied the relationship between family function and adolescents' identity. To this end, 320 high school students (160 boys and 160 girls) selected through a cluster random sampling from Mashhad city. The participants completed Family Assessment Device (Epstein, Baldwin, & Bishop, 1983) and Identity Dimensions Questionnaire (Rajaei, Khonezhad, & Shirazi, 1388). The data showed that individual identity has a positive relation with problem-solving and responsiveness, and negative relation with behavior control and involvement. Also, academic identity has a positive relation with responsiveness and a negative relation with behavior control and involvement. The problem-solving and responsiveness components have positive relation with national and religious identity. Finally, there is no relationship between family function components with vocational identity

Keywords: Family function, adolescents' identity, responsiveness, involvement

این پژوهش با هدف بررسی رابطه مؤلفه های عملکرد خانواده با ابعاد هویت نوجوانان انجام گردید. بدین منظور ۳۲۰ دانش آموز (۱۶۰ پسر، ۱۶۰ دختر) از مدارس متوسطه مشهد به روش خوشه ای انتخاب شدند و به پرسش نامه عملکرد خانواده (اپشتاین^۱، بالدوین^۲ و بیشاپ^۳، ۱۹۸۳) و ابعاد هویت (رجایی، خوی نژاد، شیرازی، ۱۳۸۸) پاسخ دادند. نتایج نشان داد: مؤلفه های حل مشکل، همراهی عاطفی رابطه مثبت معنادار؛ و کنترل رفتار و آمیزش عاطفی رابطه منفی معنادار با هویت فردی نوجوانان دارد. مؤلفه های همراهی عاطفی رابطه مثبت معنادار؛ و کنترل رفتار و آمیزش عاطفی رابطه منفی معنادار با هویت تحصیلی نوجوانان دارد. بین مؤلفه های حل مشکل و همراهی عاطفی با هویت دینی و ملی رابطه مثبت معنادار به دست آمد. در نهایت رابطه ای بین مؤلفه های عملکرد خانواده و هویت شغلی مشاهده نشد.

کلیدواژه ها: عملکرد، خانواده، هویت نوجوان، همراهی عاطفی، آمیزش عاطفی

4 - Associate Professor, Islamic Azad University, Mashhad Branch. (E-mail: Rkhoy@yahoo.com).
5 - Associate Professor, Islamic Azad University, Torbat Jam Branch. (E-mail: Rajaei@iautj.ac.ir).
6 - M. A in psychology

۱. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، خراسان، مشهد، ایران،
rrkhoy@yahoo.com
۲. دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تربت جام، خراسان، تربت جام، ایران،
Rajaei@iautj.ac.ir
۳. کارشناس ارشد روانشناسی

مقدمه

روانی اجتماعی دست می یابد که هویت نامیده می شود و شامل طرز فکر و عقاید فردی و نحوه ارتباط او با دیگران است.

اریکسون^۱ (۱۹۶۸)، دوره بلوغ را به عنوان دوره حساس در جریان زندگی توصیف می کند که باعث شکل گیری هویت انسان می شود و عقیده دارند که نوجوانان در این دوره تضاد در دستیابی به هویت را در مقابل آشفتگی نقش هویتی تجربه می کنند. ماریسیا^۲ (۱۹۸۰) براساس دو بعد، تعهد^۳ و بحران^۴ چهار وضعیت هویتی را مطرح کرد. این چهار وضعیت عبارتند از: هویت موفق^۵، معوق^۶، هویت پیش رس^۷ و هویت سردرگم^۸. کسانی که دارای هویت موفق هستند براساس یک دوره بررسی و کاوش به تعهد مناسبی دست یافته اند؛ گروه معوق در حال بررسی و جستجو هستند، اما هنوز در بسیاری از زمینه ها تصمیم گیری با ثباتی نکرده اند؛ هویت پیش رس شامل کسانی می گردد که خودشان بحران جستجوی برای یافتن هویت خویش نداشتند، بلکه انتخاب های آن ها به طور سنتی و یا از طریق والدین بوده است. اما گروه هویت سردرگم شامل کسانی هستند که در حال تجربه بحران هستند و تعهدی هم به دست نیآورده اند.

در خلال سال های کودکی، در پی تعامل ها و در ساختار خانواده، ضمن تجربه های والد-فرزندی، نحوه ی تقسیم نقش ها در بین اعضای خانواده، روابط قدرت در خانواده، روش های برخورد و حل مسئله و هیجان ها و شیوه های نگرش به زندگی و نحوه ی تربیت و کنترل رفتار، میزان همراهی و آمیزش عاطفی و درک متقابل و هم دلی با فرزند و در یک کلام عملکرد کلی خانواده پایه های شخصیت و هویت و سلامت نوجوان شکل می گیرد.

بندورا^۹ (۱۹۸۶) بر اهمیت مشاهده^{۱۰} و الگوبرداری^{۱۱} در شکل گیری رفتار کودک کان و نوجوانان و انتخاب راه زندگی از این طریق تاکید نمود. الگوهایی که فرد از محیط می گیرد، به صورت فرایند اجتماعی شدن در می آید و عادات رفتاری فرد را می سازد. اولین منبع این الگوبرداری

انسان به طور معمول در خانواده چشم به جهان گشوده و فرو می بندد. خانواده به عنوان اولین کانونی که فرد در آن قرار می گیرد، دارای اهمیت شایان توجهی است. گذشته از ذخیره ژنتیکی که حاصل مسیر طولانی تکامل اجدادی و تأثرات دوران های گذشته است، اولین تأثیرات محیطی که فرد دریافت می کند، از محیط خانواده می باشد و حتی اثر پذیری فرد از سایر محیط ها می تواند تحت تأثیر فضای حاکم بر روابط خانوادگی باشد. محیط خانواده و نحوه ی ارتباط و پاسخ گویی والدین در ساخت شخصیت فرد نقش عمده ای دارد.

از مهم ترین و پر مخاطره ترین مراحل رشد انسان نوجوانی می باشد که مرحله ی گذر از کودکی و ورود به دنیای بزرگسالی است. در گذر عمر از دوران جوانی با عنوان بهار زندگی یاد می شود، جوانان سالم و با نشاط، نیروهای فعال، خلاق، پویا، کارآفرین و سازندگان جامعه اند. کشور ما با دارا بودن آمار ۳۵/۴ درصدی سنین بین ۱۵-۲۹ سال مقام دومین کشور جوان دنیا در سال ۱۳۸۵ را به خود اختصاص داده است (سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۷). سلامت جوانان و کارآیی این نسل می تواند ضامن بقاء و سرزندگی جامعه باشد، لذا بحث و تحقیق و پرداختن به جوانان، صرف هزینه نیست، بلکه سرمایه گذاری است.

کسب یک هویت مستقل فرایندی است که از بدو تولد آغاز می شود، در طول زندگی به اشکال مختلف خود را نشان می دهد. برای مثال در حدود دو سالگی کودک با گفتن واژه «نه» در پی مطرح نمودن «خویشتن»^۴ است. با این حال در دوران نوجوانی هویت یابی از کیفیت خاصی برخوردار است. نوجوان اکنون می خواهد خود را به عنوان یک «خویشتن بزرگسال» و در میان دیگران بیابد.

نوجوان فعالانه به دنبال کسب هویت و نقشی که باید در جامعه ایفاء نماید می باشد. هویت، پاسخ به چیستی و کیستی است، اگر فرد بتواند بین خود و دیگران فرق بگذارد و خود را از دیگران باز شناسد، به یک سازه و ساختار

می باشد. گلچین (۱۳۸۱) نقش خانواده را در کاهش یا افزایش پرخاشگری نوجوانان تأیید می کند. آرمنتا^{۲۰} و هانت^{۲۱} (۲۰۰۹) اعلام نمودند: درک تبعیض شخصی به طور مستقیم و غیر مستقیم با عزت نفس پایین مرتبط است، و این درک تبعیض بر مدل هویت یابی نوجوانان تأثیر دارد.

نتیجه ی تحقیق لایکس^{۲۲}، شوارتز^{۲۳}، گوزنس^{۲۴} و پیولاک^{۲۵} (۲۰۰۸) نشان می دهد احساس پیوستگی، ارزشمندی و درگیر بودن در فعالیت های تحصیلی در احساس بزرگی و ساختار های هویتی نوجوانان نقش دارد. مورتن^{۲۶} و چن^{۲۷} (۲۰۰۹) اعلام نمودند با افزایش آموزش رفتارهای اقتدار گرایانه به والدین، مشکلات اخلاقی و رفتاری و سوء مصرف مواد و مشکلات ارتباطی با همسالان کاهش می یابد. هم چنین تمرین رفتارهای مقتدرانه به طور مستقیم و غیر مستقیم از طریق پیوند جویی و ارتباط با دوستان، مهارت های سازگاری در مدارس و شرکت در فعالیت های تحصیلی را تقویت می نماید. سیدمن^{۲۸}، لامبرت^{۲۹}، آلن^{۳۰} و ابر^{۳۱} (۲۰۰۳) چنین دریافتند، نوجوانانی که به طور روزانه درگیری های کمتر و ارتباط بیشتر با خانواده دارند آسیب پذیری کمتری در طی کردن مراحل دبیرستانی نشان داده و نمره های عزت نفس بالاتری کسب میکنند، به علاوه نوجوانانی که درگیری های خانوادگی کمتری را پشت سر می گذارند در کلاس آمادگی بیشتری دارند و حمایت اجتماعی تأثیر دعوای روزانه را در آمادگی بر سر کلاس تعدیل میکند. در شرایطی که میزان درسرها بالاست نوجوانان بیشترین حد آسیب را در کلاس دارند، در حالی که نوجوانانی که درگیری و درد سر کمتر و حمایت بیشتر دارند بیشترین آمادگی تحصیلی را در کلاس درس نشان دادند.

گود^{۳۲} و ویلوگی^{۳۳} (۲۰۰۷) به این نتیجه رسیدند در بین نوجوانانی که به کلیسا می رفتند و گروه کنترل که به طور مرتب در کلیسا حضور نداشتند تفاوت های معناداری در فرایند هویت یابی مشاهده شد، و این تفاوت بیشتر به دیدگاه ها، مسیر اهداف، اندیشه ها و ارزش های خانواده و

خانواده است. بندورا (۱۹۸۹) نقش عامل شناختی و تصمیم گیری های شخصی فرد در زندگی خود و در انتخاب مناسب های اجتماعی را برجسته نموده و تفسیر و تبیین فرد از محیط را در برداشت و رفتار مهم می داند. سلمان^{۱۲} (۱۹۸۰) شناخت اجتماعی را توانایی فهم مناسب های اجتماعی و اساس برقراری روابط و توانایی فهم حالت ها و زبان و هیجان ها و افکار و مقاصد و دیدگاه های مردم می داند. پایه ی دست یابی به این توانمندی از نتایج برخورداری از عملکرد صحیح خانواده می باشد.

ریول^{۱۳} (۲۰۰۸) نشان داد، بین هویت و روش های تربیت و سازمان دهی خانواده رابطه وجود دارد. پروسا و پروسا^{۱۴} (۱۹۹۳) دریافتند که بین روش حل تعارض ها و پیوستگی اعضا در خانواده با رشد هویت رابطه وجود دارد و الگوی تعامل پایدار، نظم دهنده و انعطاف پذیر خانواده در پاسخ به شرایط در رشد هویت نوجوان نقش دارد. شوارتز^{۱۵}، میسون^{۱۶}، پاتین^{۱۷} و زاپوکزینک^{۱۸} (۲۰۰۹) در بررسی رابطه عملکرد خانواده و رشد هویت اعلام نمود: تأثیر عملکرد خانواده و مراقبین کودک در هویت یابی طی سال های اولیه ی نوجوانی بیشتر از سال های میانی نوجوانی میباشد. فرایدنبرگ^{۱۹} (۱۹۹۷) نشان داد که بین کارایی خانواده و ابتلای فرزندان به علایم جسمانی، اضطراب و اختلال خواب، اختلال در کارکرد اجتماعی و افسردگی رابطه معناداری وجود دارد، و سلامت از مؤلفه های تأثیر گذار در هویت می باشد. خسروی، کیامنش، بنی جمالی و نیک منش (۱۳۸۶) نشان دادند که: روابط گرم همراه با پذیرش، داشتن الگوی مثبت و مؤثر برای دختران و کنترل مؤثر برای پسران به عنوان عامل محافظتی به شمار می رود و این وضعیت در هویت یابی نوجوان تأثیر مثبت دارد. در پژوهشی بشارت، رنجبرنوشری و رستمی (۱۳۸۷) نشان دادند، خانواده ناکارآمد می تواند شدت ابتلا به اختلال های مصرف مواد افیونی را در معتادان پیش بینی کنند. بدیهی است که سوء مصرف مواد از عوامل محل هویت نوجوان

سطح زیستی و شناختی، یا الگوهای پردازش اطلاعات، شناخت زمینه ی بین فردی و اجتماعی نوجوان اهمیت دارد. در پژوهش حاضر منظور از عملکرد خانواده، مؤلفه های؛ حل مشکل، ارتباط، نقش ها، همراهی عاطفی، آمیزش عاطفی، کنترل رفتار و عملکرد کلی است که با استفاده از پرسش نامه سنجش خانواده تهیه شده بر اساس الگوی ساختاری، تعاملی و شغلی مک مستر^{۳۵} سنجیده می شود.

بررسی تحقیقات انجام شده در داخل و خارج از کشور نشان می دهد، اکثر این پژوهش ها پیرامون مفهوم کلی هویت و مؤلفه های هویت فردی یا شخصی صورت گرفته، و به جنبه هایی نظیر هویت شغلی، تحصیلی، ملی و دینی کمتر پرداخته شده است. پژوهش حاضر از طریق پرسش نامه ابعاد هویت (رجایی، خوبی نژاد، شیرازی، ۱۳۸۸) به بررسی رابطه بین عملکرد خانواده و مؤلفه های آن با ابعاد هویت نوجوانان می پردازد.

۱ - آیا بین مؤلفه های عملکرد خانواده و هویت فردی نوجوانان رابطه وجود دارد؟

۲ - کدام یک از مؤلفه های عملکرد خانواده، هویت فردی نوجوانان را پیش بینی می کنند؟

۳ - آیا بین مؤلفه های عملکرد خانواده و هویت تحصیلی نوجوانان رابطه وجود دارد؟

۴ - کدام یک از مؤلفه های عملکرد خانواده، هویت تحصیلی نوجوانان را پیش بینی می کنند؟

۵ - آیا بین مؤلفه های عملکرد خانواده و هویت شغلی نوجوانان رابطه وجود دارد؟

۶ - کدام یک از مؤلفه های عملکرد خانواده، هویت شغلی نوجوانان را پیش بینی می کنند؟

۷ - آیا بین مؤلفه های عملکرد خانواده و هویت دینی نوجوانان رابطه وجود دارد؟

۸ - کدام یک از مؤلفه های عملکرد خانواده، هویت دینی نوجوانان را پیش بینی می کنند؟

کلیسا و حیطه های مذهبی مربوط است تا فاکتور های جغرافیایی. نتایج پژوهش حسین زاده (۱۳۸۸)، نشان داد بین سرمایه فرهنگی و انواع هویت، همبستگی مثبت وجود دارد. بیشترین همبستگی سرمایه فرهنگی با هویت ملی، قومی، دینی و فردی است و کمترین همبستگی را با هویت جهانی دارد. در پژوهشی که توسط نجفی، احدی، دلاور (۱۳۸۵) انجام گردید، نتایج نشان داد که بین کارایی خانواده و دین داری با بحران هویت رابطه معکوس معنادار وجود دارد. بین سازه های کارایی خانواده، یعنی نقش ها و حل مسأله با بحران هویت نیز رابطه معکوس معنادار مشاهده شد. هم چنین مشخص گردید که از بین دو عامل دین داری و کارایی خانواده، دین داری، و از بین سازه های کارایی خانواده، نقش ها و سپس حل مسأله، بیشترین تغییرات مربوط به بحران هویت را تبیین می کنند. علاوه بر این مشاهده شد که بین دین داری دختران و پسران تفاوت معنادار وجود دارد و دختران نسبت به پسران باورهای مذهبی قوی تر دارند. اما بین بحران هویت دو گروه تفاوت معناداری یافت نشد.

نصرتی، مظاهری و حیدری (۱۳۸۵) در بررسی تحولی رابطه پایگاه های هویت بامیزان دلبستگی ایمن نوجوانان پسر؛ والدین و همسالان نشان دادند که تعامل سن و پایگاه های هویت با میزان دلبستگی ایمن به چهره های دلبستگی در ارتباط بود. در مجموع بیشترین و کمترین دلبستگی ایمن به چهره های دلبستگی در این تحقیق به ترتیب متعلق به پایگاه های پیش رس و سردرگم بود.

آزاد مرزآبادی (۱۳۸۷) در بررسی ارتباط بین نظام ارزشی نوجوانان و هویت ملی آنان مشخص نمود، که بین گرایش نوجوانان به نظام ارزشی و هویت ملی آنان ارتباط معنادار وجود دارد.

ویگوتسکی^{۳۴} (۱۹۸۱)، زمینه های زندگی اجتماعی - فرهنگی که نوجوان در آن رشد می یابد را بر چگونگی رشد و هویت یابی مهم می داند. وی معتقد است، بیش از

۹ - آیا بین مؤلفه های عملکرد خانواده و هویت ملی نوجوانان رابطه وجود دارد؟

۱۰ - کدام یک از مؤلفه های عملکرد خانواده، هویت ملی نوجوانان را پیش بینی می کنند؟

روش

پژوهش حاضر تحقیق توصیفی از نوع همبستگی است که در آن رابطه بین عملکرد خانواده و هویت نوجوانان مورد بررسی قرار گرفته است.

جامعه آماری، نمونه و روش نمونه گیری: این پژوهش شامل دانش آموزان دختر و پسر، سال سوم مقطع متوسطه، نواحی یک و چهار مشهد در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ می باشد. حجم نمونه با استفاده از واریانس عملکرد خانواده و پرسش نامه محقق ساخته و با توجه به فرمول کرجسی و مورگان، ۳۲۰ نفر (۱۶۰ پسر و ۱۶۰ دختر) برآورد گردید. روش نمونه گیری، خوشه ای چند مرحله ای می باشد. جهت انجام کار پس از تهیه لیست مدارس متوسطه نواحی ۱ و ۴ مشهد، به تفکیک رشته های نظری و فنی حرفه ای و جنسیت، ابتدا، مدارس مورد نظر به روش تصادفی ساده انتخاب گردیده و سپس در هر مدرسه، از رشته های تحصیلی مختلف، هر کدام یک کلاس انتخاب شد (در مجموع از ۸ مدرسه ۹ رشته و ۲۴ کلاس درس استفاده شد). از آنجا که هدف پژوهش بررسی هویت نوجوانان است، به جهت افزایش قدرت تعمیم نتایج، نمونه مورد نظر از هر دو جنس، دختر و پسر و از بین رشته های متفاوت دبیرستانی و هنرستانی موجود برگزیده شد.

ابزار

۱- پرسش نامه ابعاد هویت نوجوان^{۳۶} IDQ (رجایی، خوی نژاد، شیرازی، ۱۳۸۸)

معرفی: این پرسشنامه دارای ۳۵ سؤال جهت بررسی ابعاد هویت: فردی، شغلی، تحصیلی، دینی و ملی است که بر اساس خصوصیات رشدی نوجوانان تهیه گردیده است. نمره گذاری: نمره گذاری بر اساس مقیاس لیکرت در طیف ۵ نمره ای کسب نمره ی بالاتر به معنی دست یابی به هویت موفق تر بوده و مطلوب در نظر گرفته می شود.

روایی: روایی محتوایی این پرسش نامه توسط اساتید و متخصصان این زمینه مورد تأیید قرار گرفته است. به این جهت ابتدا جهت هر یک از ابعاد هویت شامل؛ (فردی، تحصیلی، شغلی، دینی و ملی) ۱۵-۲۰ سؤال طراحی گردید و سپس طی مشاوره با اساتید برای هر مؤلفه ۱۰ سؤال برگزیده و در یک مطالعه مقدماتی در گروه ۵۰ نفری از جامعه مورد نظر، اجرا گردید. پس از بررسی نتایج آلفای کرونباخ ۳۵ سؤال مورد تأیید نهایی قرار گرفت.

پایایی: جهت محاسبه پایایی این پرسش نامه از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید. که از این روش برای محاسبه هماهنگی درونی ابزار اندازه گیری از جمله پرسش نامه استفاده می شود. به این منظور یک مطالعه مقدماتی، بر روی گروه ۵۰ نفره از دانش آموزان سال سوم مقطع متوسطه انجام گردید. سپس با استفاده از نرم افزار SPSS ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای کل آزمون ۰/۸۲۲ حاصل شد.

۲- پرسش نامه سنجش عملکرد خانواده^{۳۷} F.AD

(اِشتاین، بالدوین، و بیشاپ، ۱۹۸۳)

معرفی: این پرسش نامه دارای ۶۰ سؤال است که خصوصیات ساختاری، شغلی، و تعاملی خانواده را بر اساس الگوی مک مستر^{۳۸} معین می سازد و شش بعد از عملکرد خانواده را مشخص می کند: حل مشکل، ارتباط، نقش ها، همراهی عاطفی^{۳۹}، آمیزش عاطفی^{۴۰}، کنترل رفتار. به علاوه یک خرده مقیاس هفتم که مربوط به عملکرد کلی خانواده است.

نمره گذاری: براساس مقیاس لیکرت به هر سوال ۱ تا ۴ نمره داده می شود. نمره ی کمتر در این پرسش نامه نشانه عملکرد سالم تر است.

اعتبار: "ابزار سنجش خانواده" با ضرایب آلفای خرده

مقیاس های خود از ۰/۷۲ تا ۰/۹۲ از همسانی درونی نسبتاً

خوبی برخوردار است (ثناپی، ۱۳۷۹).

سؤال (۱): آیا بین مؤلفه های عملکرد خانواده و هویت

روایی: اگر خرده مقیاس عملکرد کلی را از تجزیه و فردی نوجوانان رابطه وجود دارد؟

تحلیل ها خارج کنیم، شش خرده مقیاس دیگر این ابزار

جدول ۱: ضرایب همبستگی پیرسون مقیاس های عملکرد خانواده و هویت فردی

عملکرد خانواده هویت فردی	حل مشکل	ارتباط	نقش ها	همراهی عاطفی	آمیزش عاطفی	کنترل رفتار	عملکرد کلی
کل	۰/۱۴*	۰/۰۵	-۰/۱۷*	۰/۱۹*	-۰/۱۵*	-۰/۲۳*	-۰/۱۳*
پسران	۰/۱۲	۰/۰۶	-۰/۲۳*	۰/۱۵	-۰/۱۶*	-۰/۱۳*	-۰/۲۵*
دختران	۰/۱۹*	۰/۰۳	-۰/۱۲	۰/۲۴*	-۰/۱۴	-۰/۳۱*	-۰/۰۴

* $P \leq 0/05$

گروه دختران، بین مقیاس های حل مشکل، همراهی عاطفی با هویت فردی دختران رابطه مستقیم و معنادار وجود دارد. و نیز بین مقیاس کنترل رفتار و هویت فردی دختران رابطه معکوس و معنادار ($P \leq 0/05$) وجود دارد.

سؤال (۲): کدام یک از مؤلفه های عملکرد خانواده،

هویت فردی نوجوانان را پیش بینی می کنند؟

داده های جدول ۱ نشان می دهد بین هویت فردی و مقیاس های حل مشکل و همراهی عاطفی رابطه مستقیم و معناداری در سطح $P \leq 0/05$ وجود دارد. هم چنین بین هویت فردی و مقیاس های نقش ها، آمیزش عاطفی، کنترل رفتار و عملکرد کلی رابطه معکوس و معناداری در سطح $P \leq 0/05$ وجود دارد. هم چنین بین مقیاس های نقش ها، آمیزش عاطفی و با هویت پسران، رابطه معکوس و معناداری در سطح آلفای $P \leq 0/05$ وجود دارد.

جدول ۲: رگرسیون چند متغیره هویت فردی به توجه به مقیاس های عملکرد خانواده

شاخص	R	R ²	خطای استاندارد برآورد	β	t	sig
متغیر ثابت				۴۱/۱۱	۱۰/۹۵	۰/۰۰۰
کنترل رفتار	۰/۳۱۹	۰/۱۰۱	۴/۰۳	-۰/۲۰۶	-۳/۸۳	۰/۰۰۰
همراهی عاطفی				۰/۱۶	۲/۹۸	۰/۰۰۳
نقش ها				-۰/۱۴	-۲/۶۴	۰/۰۰۹

* $P \leq 0/05$

نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیره به روش قدم به قدم نشان می دهد، مقیاس های کنترل رفتار، همراهی عاطفی و نقش ها، اثر معناداری در پیش بینی هویت فردی نوجوانان و حدود ۱۰ درصد از واریانس هویت فردی نوجوانان بوسیله این سه مؤلفه تبیین می شود ($R^2 = 0/101$).
سؤال ۳: آیا بین مؤلفه های عملکرد خانواده و هویت تحصیلی نوجوانان رابطه وجود دارد؟

جدول ۳: ضرایب همبستگی پیرسون رابطه مقیاس های عملکرد خانواده و هویت تحصیلی

عملکرد خانواده هویت تحصیلی	حل مشکل	ارتباط	نقش ها	همراهی عاطفی	آمیزش عاطفی	کنترل رفتار	عملکرد کلی
کل	۰/۰۶	۰/۰۱	-۰/۰۶	۰/۱۸*	-۰/۱۵*	-۰/۱۸*	-۰/۰۴
پسران	-۰/۰۴	-۰/۰۳	-۰/۰۸	۰/۱۲	-۰/۱۴	-۰/۱۸	-۰/۰۹
دختران	۰/۲۰*	۰/۰۴	-۰/۰۴	۰/۲۸*	-۰/۱۵*	-۰/۱۸*	۰/۰۲

* $p \leq 0/05$

داده های جدول ۳ نشان می دهد بین هویت تحصیلی و مقیاس های همراهی عاطفی، رابطه مستقیم و معناداری در سطح $P \leq 0/05$ وجود دارد. هم چنین بین هویت تحصیلی و مقیاس های آمیزش عاطفی و کنترل رفتار، رابطه معکوس و معناداری در سطح $P \leq 0/05$ وجود دارد. هم چنین بین مقیاس کنترل رفتار و هویت تحصیلی پسران رابطه معکوس و معناداری در سطح $P \leq 0/05$ وجود دارد، و در گروه دختران نیز بین

مقیاس حل مشکل و همراهی عاطفی با هویت تحصیلی رابطه مستقیم و معنادار در سطح $P \leq 0/05$ و نیز مقیاس های آمیزش عاطفی و کنترل رفتار با هویت تحصیلی رابطه معکوس و معنادار در سطح $P \leq 0/05$ وجود دارد.
سؤال (۴): کدام یک از مؤلفه های عملکرد خانواده، هویت تحصیلی نوجوانان را پیش بینی می کنند؟

جدول ۴: رگرسیون چند متغیره هویت تحصیلی به توجه به مقیاس های عملکرد خانواده

شاخص متغیر	R	R^2	خطای استاندارد	β	T	sig
ثابت				۲۳/۰۵	۷/۱۳	۰/۰۰۰
همراهی عاطفی	۰/۲۷۳	۰/۰۷۴	۳/۷۵	۰/۱۶۴	۳/۰۲۹	۰/۰۰۳
کنترل رفتار				-۰/۱۵	-۲/۷۵	۰/۰۰۶
آمیزش عاطفی				-۰/۱۲۴	-۲/۲۸	۰/۰۲۳

داده های جدول ۴ نشان می دهد، اثر مقیاس های همراهی عاطفی، کنترل رفتار و آمیزش عاطفی در پیش بینی هویت تحصیلی دانش آموزان معنادار است.
سؤال (۵): آیا بین مؤلفه های عملکرد خانواده و هویت تحصیلی نوجوانان رابطه وجود دارد؟

حدود ۷ درصد از واریانس هویت تحصیلی نوجوانان به وسیله این مؤلفه ها تبیین می گردد ($R^2 = 0/074$).
سؤال (۵): آیا بین مؤلفه های عملکرد خانواده و هویت تحصیلی نوجوانان رابطه وجود دارد؟

جدول ۵: ضرایب همبستگی پیرسون رابطه مقیاس های عملکرد خانواده و هویت شغلی

عملکرد خانواده هویت شغلی	حل مشکل	ارتباط	نقش ها	همراهی عاطفی	آمیزش عاطفی	کنترل رفتار	عملکرد کلی
کل	۰/۰۱۶	۰/۰۵۷	-۰/۰۱۵	۰/۰۲۶	۰/۰۲۱	-۰/۰۶۶	-۰/۰۱۵
پسران	-۰/۰۰۸	-۰/۰۰۱	-۰/۰۰۲	۰/۰۰۱	۰/۰۰۸	۰/۰۰۶	-۰/۰۰۹
دختران	۰/۰۱۴	۰/۰۱۲	-۰/۰۰۱	۰/۰۰۵	-۰/۰۰۳	۰/۰۱۹	۰/۰۰۶

* $p \leq 0/05$

نیازی به محاسبه رگرسیون ثبت پاسخ و سؤال ۶ پژوهش، پژوهش این است که مؤلفه های عملکرد خانواده نمی توانند هویت شغلی نوجوانان را پیش بینی کنند. سؤال (۶): آیا بین مؤلفه های عملکرد خانواده و هویت دینی نوجوانان رابطه وجود دارد؟

داده های جدول ۵ نشان می دهد رابطه معناداری بین مقیاس های عملکرد خانواده و هویت شغلی وجود ندارد. در دو گروه دختران و پسران نیز همبستگی بین مقیاس های فوق مشاهده نگردید. با توجه به عدم معناداری ضرایب همبستگی بین مؤلفه های عملکرد خانواده و هویت شغلی نوجوانان

جدول ۶: ضرایب همبستگی پیرسون رابطه مقیاس های عملکرد خانواده و هویت دینی

عملکرد هویت دینی	حل مشکل	ارتباط	نقش ها	همراهی عاطفی	آمیزش عاطفی	کنترل رفتار	عملکرد کلی
کل	۰/۱۱*	۰/۰۹	-۰/۰۰۵	۰/۲۴*	-۰/۰۰۴	-۰/۰۲۵	-۰/۰۰۵
پسران	۰/۰۰۱	۰/۰۱۱	-۰/۰۰۲	۰/۳۰*	-۰/۰۱۰	-۰/۰۰۶	-۰/۰۰۷
دختران	۰/۲۲*	۰/۰۰۸	-۰/۰۰۹	۰/۱۷*	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	-۰/۰۰۳

* $p \leq 0/05$

رابطه مستقیم و معنادار در سطح آلفای $P \leq ۰/۰۰۵$ وجود دارد. سؤال (۷): کدام یک از مؤلفه های عملکرد خانواده هویت دینی نوجوانان را پیش بینی می کنند؟

داده های جدول ۶ نشان می دهد، بین هویت دینی و مقیاس های حل مشکل و همراهی عاطفی، رابطه مستقیم و معناداری در سطح $P \leq ۰/۰۰۵$ وجود دارد. هم چنین بین همراهی عاطفی و هویت دینی پسران و مقیاس های حل مشکل و همراهی عاطفی با هویت دینی دختران،

جدول ۷: رگرسیون چند متغیره هویت دینی به توجه به مقیاس های عملکرد خانواده

شاخص	R	R ²	خطای استاندارد	β	t	sig
متغیر ثابت				۲۱/۲۷	۸/۴۹	۰/۰۰۰
همراهی عاطفی	۰/۲۶۸	۰/۰۷۲	۴/۲۵	۰/۲۴۴	۴/۵۱	۰/۰۰۰
حل مشکل				۰/۱۱۲	۲/۰۶۶	۰/۰۰۴

* $p \leq 0/05$

$$(R^2 = 0.072)$$

سؤال (۸): آیا بین مؤلفه های عملکرد خانواده و هویت ملی نوجوانان رابطه وجود دارد؟

داده های جدول ۷ نشان می دهد اثر همراهی عاطفی و حل مشکل در پیش بینی هویت دینی دانش آموزان معنادار است، حدود ۷ درصد از واریانس هویت دینی نوجوانان به وسیله این دو مؤلفه تبیین می شود

جدول ۸: ضرایب همبستگی پیرسون رابطه مقیاس های عملکرد خانواده و هویت ملی

عملکرد کلی	کنترل رفتار	آمیزش عاطفی	همراهی عاطفی	نقش ها	ارتباط	حل مشکل	عملکرد
							هویت ملی
۰/۰۳	۰/۰۰۲	-۰/۰۲	۰/۱۷*	۰/۰۹	۰/۰۵	۰/۱۵*	کل
۰/۰۱	۰/۰۲	۰/۰۱	۰/۲۰*	-۰/۰۲	-۰/۰۱	۰/۱۷*	پسران
۰/۰۵	-۰/۰۱	۰/۰۳	۰/۱۵	-۰/۱۷*	۰/۱۱	۰/۱۳	دختران

$$* p \leq 0/05$$

وجود دارد. در حالی که در گروه دختران بین مقیاس نقش ها و هویت ملی رابطه معکوس و معنا دار سطح $P \leq 0/05$ وجود دارد.

سؤال (۹): کدام یک از مؤلفه های عملکرد خانواده هویت ملی نوجوانان را پیش بینی می کنند؟

داده های جدول ۸ نشان می دهد بین هویت ملی و مقیاس های حل مشکل و همراهی عاطفی، رابطه مستقیم و معناداری در سطح $P \leq 0/05$ وجود دارد. هم چنین بین مقیاس های حل مشکل و همراهی عاطفی با هویت ملی پسران رابطه مستقیم و معنادار در سطح $P \leq 0/05$

جدول ۹: رگرسیون چند متغیره هویت ملی به توجه به مقیاس های عملکرد خانواده

شاخص متغیر	R	R ²	خطای استاندارد	β	T	sig
ثابت				۱۹/۷۲	۷/۰۷	۰/۰۰۰
همراهی عاطفی	۰/۲۳۱	۰/۰۵۳	۴/۷۳	۰/۱۷۵	۳/۲۰	۰/۰۰۲
حل مشکل				۰/۱۵۲	۲/۷۸۶	۰/۰۰۶

مثبت دارند، همراهی عاطفی و حل مشکل است. با شناخت روش تربیتی مقتدرانه که بامریند (۱۹۸۶)، نقل از خسروی، (۱۳۸۰) ارائه نموده، والدین مقتدر پاسخ گوی نیازهای به جا و منطقی فرزندان هستند، صمیمی، دلسوز و پذیرا و با محبت بوده، با آموزش روش های تفکر صحیح مسئله مدار و کمک به حل منطقی مسائل و ارائه ی مسئولیت های محدود و قابل اجرا، به تربیت صحیح و سهولت هویت یابی کمک می نمایند و از

داده های جدول ۹ نشان می دهد، اثر مقیاس های همراهی عاطفی و حل مشکل در پیش بینی هویت ملی معنادار است) و حدود ۵ درصد از واریانس هویت ملی نوجوانان به وسیله این مؤلفه ها تبیین می شود ($R^2 = 0/053$).

بحث و نتیجه گیری

بررسی نتایج حاصل نشان می دهد، بیشترین مؤلفه هایی عملکرد خانواده که با هویت نوجوان ارتباط

هویت تحصیلی و (۰/۲۴) با هویت فردی همبستگی مثبت معنا دار نشان داد. با بررسی نظریه گیلیگان^{۴۱} (۱۹۷۷، ۱۹۸۲، نقل از کرین، ۱۳۸۸) که معتقد است مسیر رشد هویت برای زنان با مردان تفاوت دارد، و زنان خود را از طریق رابطه شان با دیگران تعریف می کنند، قابل تبیین می باشد.

گلاسر^{۴۲} (۱۳۸۴) با تشریح نظریه انتخاب^{۴۳} دیدگاهی را ارائه می دهد، که بر اساس آن تمام چیزی که می توان به دیگران داد و یا از آنها گرفت، اطلاعات است. وی معتقد است کنترل بیرونی^{۴۴} روابط را تخریب می کند چون اختیار را می گیرد، کنترل می تواند به ظرافت یک نگاه مخالفت آمیز یا به صراحت یک تهدید باشد. اما هر چه هست تلاشی است برای مجبور کردن افراد تا کاری را که نمی خواهند، انجام دهند. این طرز فکر انسان را از اختیاری که به آن احتیاج دارد و خواهانش است، محروم می کند.

تحلیل نتایج پژوهش حاضر به وضوح نشان می دهد از میان مؤلفه های عملکرد خانواده، بالاترین تأثیر منفی معنادار با هویت نوجوانان، مربوط به کنترل رفتار است، که با هویت فردی کلی همبستگی (۰/۲۳-) و با هویت دختران (۰/۳۱-) و با هویت تحصیلی رابطه ۰/۱۸- را نشان می دهد. " فرزند پروری بر مبنای نظریه انتخاب بر مبنای ۲ اصل استوار است عشق زیاد و تنبیه نکردن. " رابطه مبتنی بر نظریه انتخاب به دنبال برقراری اعتماد بوده و معتقد است کودکان فقط باید طعم تبعات طبیعی انتخاب های خود را بچشند نه بیشتر و جالب این که نتایج پژوهش حاضر با این نظریه قابل تبیین می باشد.

بر اساس یافته های این پژوهش این پیشنهادها مطرح می گردد: برگزاری جلسات آموزش خانواده و ارتقاء اطلاعات عمومی خانواده ها و والدین در زمینه اصول تربیت و روان شناسی رشد میتواند جهت عملکرد خانواده و برقراری ارتباط صحیح ایشان با نوجوانان بسیار مفید باشد. هم چنین تشکیل کارگاه های آموزشی ویژه

آن جا که به نظر می رسد هویت فردی، زمینه ساز سایر ابعاد هویتی است، طبیعی است که بیشترین همبستگی و اثر رگرسیون نیز بین مؤلفه های همراهی عاطفی و حل مشکل با هویت فردی مشاهده گردد.

هم چنین الگوی تعاملی پذیرا و پویا (نظری، ۱۳۸۶) فضای تربیتی را تشریح می نماید که در آن غلبه با، صمیمیت، احترام، همدلی و همراهی عاطفی است، در این خانواده ها، ضمن احترام به هم نشینی و دور هم بودن، افراد از استقلال نسبی برخوردارند، در واقع اعضای این گروه قادرند هم از جمع و هم از تنهایی و خلوت لذت ببرند. این تفرد و تجمع، هم به فردیت آنان و هم به گروه و خانواده امکان پویایی، رشد و تکامل می دهد. با توجه به این مطلب همبستگی منفی بین مقیاس، آمیزش عاطفی که مبین عدم اراده ی استقلال لازم و کافی به فرزندان است، با هویت فردی و تحصیلی تبیین می گردد.

کارلسون (۱۹۹۱) و لانگ (۱۹۹۸) از خصوصیات الگوی ارتباطی سالم بین زوجین را تمرین رفتارهای سالم می دانند، با تمرین و تکرار می توان رفتارهای مناسب را نهادینه نموده و به فرزندان نیز منتقل نمود. نمونه این رفتارها نظیر؛ مسئولیت پذیری، هدف گذاری، تشویق و قدردانی، گفتگوی باز و فعال، گوش دادن هم دلانه، میل به تحلیل و ارتباطات، نشان دادن پذیرش، حمایت از اهداف مثبت ازدواج، حمایت از اهداف تعیین شده و تعهد به مشارکت می باشد، این الگوی رفتاری نیز ظهور همبستگی مثبت بین ابعاد هویت فردی، تحصیلی، دینی و ملی در کل و هم چنین در دو گروه دختر و پسر با مولفه های حل مشکل و همراهی عاطفی تشریح ژ می نماید (نقل از نظری ۱۳۸۶).

در مورد پسران از بین مولفه های عملکرد خانواده، (نقش ها ۰/۲۳-)، (آمیزش عاطفی ۰/۱۶-) و کنترل رفتار (۱۳-) بیشترین تأثیر منفی در هویت فردی را نشان داد، و در گروه دختران همراهی عاطفی (۰/۲۷) با

جهت دانش آموزان، در مقاطع متوسطه و اطلاع رسانی جهت کمک به فرایند هویت یابی مؤثر می باشد.

منابع

یادداشت ها

- آزاد مرزآبادی، ا. (۱۳۸۷). *بررسی ارتباط بین نظام ارزشی نوجوانان و هویت ملی آنان*. مطالعات ملی، ۳۴ (۹)، ۱۱۳-۱۳۲.
- بشارت، م.ع.، رنجبر نوشری، ف.، و رستمی، ر. (۱۳۸۷). *مقایسه عملکرد خانواده بیماران مبتلا به اختلال مصرف مواد و خانواده افراد بهنجار*. روانشناسی و علوم تربیتی، ۳۸، ۱۵۶-۱۳۷.
- ثنایی، ب. (۱۳۷۹). *مقیاس های سنجش خانواده و ازدواج*. تهران: بعثت.
- حسین زاده، م. (۱۳۸۸). *بررسی رابطه سرمایه فرهنگی و هویت اجتماعی در بین دانشجویان تبریز*. پایگاه اطلاعات علمی sid.
- خسروی، ز.، کیامنش، ع.، بنی جمالی، ش.، و نیک منش، ز. (۱۳۸۶). *بررسی کیفی نقش عملکرد خانواده در بروز رفتارهای مخاطره آمیز نوجوانان*. مطالعات روانشناختی، ۴، ۶۸-۴۵.
- خسروی، ز. (۱۳۸۰). *الگوهای تربیتی*. تهران: احیاء کتاب.
- رجایی، ع.، خوی نژاد، غ.، شیرازی، م. (۱۳۸۸). *پرسش نامه ابعاد هویت نوجوان (ISQ)* تربیت جام: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تربیت جام.
- سازمان ملی جوانان. (۱۳۸۷). *سیمای جوان*. تهران: جوان.
- کرین، و. سی. (۱۳۸۸). *نظریه های رشد؛ مفاهیم و کاربردها*. ترجمه خوی نژاد، غ. و رجایی، ع. تهران: رشد. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۲۰۰۰).
- گلاسر، و. (۱۳۸۴). *نظریه انتخاب: روان شناسی نوین آزادی شخصی*. ترجمه مهرداد فیروز بخت. تهران: رسا. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۱۹۹۸).

1. Erikson.
2. Marcia.
3. Commitment
4. Crisis
5. Identity Achievement
6. Moratorium
7. Identity Foreclosure
8. Identity Diffusion
9. Bandura
10. Observation
11. Modeling
12. Selman
13. Revell
14. Perosa & Perosa
15. Schwartz
16. Mason
17. Pantin
18. Zapoczink
19. Frydenerg
20. Armenta
21. Hunt
22. Luyckx
23. Schwartz
24. Gooszens
25. Pollock
26. Morton
27. Chen
28. Seidman
29. Lambert
30. Allen
31. Aber
32. Good
33. Willoughby
34. Vygotsky
35. McMaster
36. Identity Dimensions Questionnaire (IDQ)
37. Family Assessment Device (FAD)
38. McMaster
39. Responsiveness
40. Involvement
41. Gilligan
42. Glasser
43. Choice theory
44. External control

- Pollock .S.(2008) . *Employment, Sense of Coherence, and Identity Formation*. Journal of Adolescent Research, 23, (5), 566-591 .
- Marcia,J.E.(1980). *Identity in adolescence. In J. Adelson (Ed).Handbook of Adolescence*. New York : Jhon wiley & sons.
- Morton , B.S. & Chen.R. (2009). *Peer and Parent Influences on School Engagement Among Early Adolescents* . Youth & Society, 41(1), 3-25.
- Perosa, S. L & Perosa, L. M. (1993) . *Relation ship among minuchin,s structural family model , identity achievement , and coping style* . Journal of counseling psychology , 40. 479-489 .
- Revell, L. (2008). *Spiritual Development in Public and Religious Schools: A Case Study* . Religious Education . 103 , 102- 118 .
- Schwartz , S.J., Mason, C.A., Pantin ,H.,& zapocznik,J. (2009) . *Relationships Between Family Functioning and Identity Development in Hispanic Adolescents*. The Journal of Early Adolescence, 29(2), 177-211.
- Seidman ,E., Lambert,L.E. Allen ,E.,& Aber,J.L(2003) . *Urban Adolescents' Transition to Junior High School and Protective Family Transactions*. The Journal of Early dolcescence, 23(2) 166-193 .
- Selman,R.L(1980). *The growth of interpersonal understanding . Developmental and clinical analyses*. New York : Academic Press.
- Vygotsky , L. S. (1981). *The genesis of higher mental functions. in J.V. Wertsch (Ed) ,The concept of activity in soviet psychology* . Armonk , NY : M.E. Sharp.
- نجفی، م. ، احدی، ح. و دلاور، ع. (۱۳۸۵). بررسی رابطه کارایی خانواده و دینداری با بحران هویت. دانش و رفتار، ۱۶، ۲۶-۱۷.
- نصرتی، م. ص، مظاهری، م. ع.، و حیدری، م. (۱۳۸۵). بررسی تحولی رابطه پایگاه های هویت با میزان دلبستگی ایمن پسران نوجوان به والدین و همسالان. فصلنامه خانواده پژوهش، ۵ (۲)، ۵۳-۳۵.
- نظری، ع. م. (۱۳۸۶). *مبانی زوج درمانی و خانواده درمانی*. تهران : علم.
- Armenta , B.E. & Hunt, J.S. (2009). *Responding to Societal Devaluation: Effects of Perceived Personal and Group Discrimination on the Ethnic Group Identification and Personal Self-Esteem of Latino/Latina Adolescents* . Group Processes & Intergroup Relations. 12(1), 23-39 .
- Bandura, A. (1986) . *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory* . Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall
- Bandura, A.(1989). *Human agency in social cognitive theory*. American Psychologist, 44,1175-1184.
- Epstein,N.B., Baldwin , L.M.,& Bishop, D.S.(1983).*The McMaster Family Assessment Device*. Journal of marital and family Therapy , 9 , 171- 180.
- Erikson, E.H.(1968) . *Identity, youth,and crisis*. New York : Norton.
- Frydenerg E.(1997). *Adolescent coping theoretical and research, erspectives* ,London and New York ,Routedge.
- Good,M., & Willoughby, T. (2007). *The Identity Formation Experiences of Church-ttending Rural Adolescents* . Journal of Adolescent Research, 22(4), 387-412 .
- Luyckx ,K., Schwartz ,S.J., Goossens ,L.,&